CZU: 271.2-726.3(=135.1)(495.631)"18" https://doi.org/10.59295/lrr2024.19

Prezența românească în Muntele Athos în anii 1861-1865

Ion GUMENÂI
AGENȚIA NAȚIONALĂ A ARHIVELOR
0000-0002-4501-3855

The romanian presence in Mount Athos in the years 1861-1865. The subject of the Romanian presence in Mount Athos is not a pioneering one. We have nevertheless allowed ourselves to return to this subject, relying on a series of archive sources that are less known until now.The period under discussion is again not chosen by chance, as it was a rather difficult period as a result of the confessional policy of Prince Alexandru Ioan Cuza. One of the effects of this policy was the migration of a part of the monks outside the borders of the country. In our case, we will refer to two monastic communities and the links between the Noul Neamț monastery and the monks from Mount Athos. The information was actually gathered from the correspondence coming from Andronic Popovici, one of the founders of the monastic site in Copanca and his disciple, but at the same time a disciple of Nectarie (the most famous Romanian psalmist of the second half of the 19th century) Calistrat Galactionovici, who also became known as a copyist of musical manuscripts. Referring directly to this source, we can mention that it includes not only aspects of the personal relations between these two monks. At the same time, being a matter of correspondence, we have before us a source that reflects a less official history, being present interpretative data of the characters who directly experienced that moment and interpreted the events that unfolded in their own way.

Keywords: Mount Athos, Calistrat Galactionovici, Andronic Popovici, Romanian element.

Diapazonul temporar ales în cadrul acestui studiu nu este unul aleatoriu, fiind determinat de pe de o parte, anumite evenimente, iar pe de alta, de depistarea unor materiale de arhivă cu referire nemijlocită la acest subiect.

În primul caz, ne referim la impactul avut de politica confesională dusă de către Al. I. Cuza, și cu precădere a ceea ce este cunoscut în istoriografie cu denumirea de „secularizarea averilor mănăstirești", care a avut o multitudine de repercusiuni asupra vieții monahale din spațiul românesc. Este evidentă și firească opoziția întâlnită din partea acestui segment al populației față de acțiunile guvernului, fapt care, practic, nici nu putea să nu suscite spiritele călugărilor văzuți deposedați de proprietăți ce au fost acumulate veacuri la rând.

Formele de protest au luat aspecte diferite, de la o opoziție tacită și până la părăsirea locașurilor țării de către călugări și stabilirea peste hotarele acesteia[1].

Direcțiile de exod al monahilor preponderent se defineau pe trei destinații: Basarabia, Bucovina și Muntele Athos, sperându-se la o revenire după o readucere la normalitate în problema statutului instituției monahale.

În acest context, credem că este relevantă corespondența ce a fost purtată de către Calistrat Galactionovici, care în acea perioadă se afla în Muntele Athos, și duhovnicul Andronic Popovici aflat în Basarabia, corespondența cărora, din păcate, pe o singură direcție – dinspre Sfântul Munte spre mănăstirea Noul Neamț, se păstrează în fondurile Agenției Naționale a Arhivelor.

Datele biografice ale lui Andronic Popovici, viitor stareț și arhimandrit al locașului monahal de la Chițcani, sunt cunoscute atât datorită biografiei sale ce a fost publicată[2], cât și lucrărilor sale ce au văzut lumina tiparului în ultima perioadă[3].

Cât privește datele biografice ale lui Calistrat Galactionovici, acestea sunt destul de răzlețe și incomplete. Acesta totuși este pus de o serie de autori în rândul marilor copiști bisericești ai manuscriselor muzicale, alături de Nicandru Ierodiaconul, Onufrie Bratu, Dometie Ionescu, editorul Antologiei consacrate creației lui Nectarie, Antonie Protopsaltul, Isihie Petrescu, Gavriil Monahul, Antonie Schimonahul, Calinic Ieromonahul, Paisie Lambru ș.a[4], unii dintre specialiști referindu-se la această personalitate, afirmă că Calistrat a fost o personalitate reprezentativă a Zografului[5].

Din datele furnizate de unii muzicologi și istorici, precum și din informații documentare fragmentare putem conchide că acesta s-a născut undeva în județul Roman, fiind călugărit cu numele de Calistrat la Mănăstirea Neamț sau Secu, închinoviat în Prodromu la 42 de ani, de unde se retrage, în 1872 la Capsala, decedând la 8 octombrie 1874[6]. În plus, credem că acesta a fost și unul din ucenicii

---

1 Plecarea din țară a monahilor grație politicii statului nu este un fenomen singular specific pentru spațiul românesc, fenomenul mai fiind posibil de constatat pe întreaga istorie a Ortodoxiei, în acest caz fiind vorbitor exemplul lui Paisie Velicikovski, care se stabilea în Țara Moldovei și nu revenea în spațiul Imperiului Rus, tocmai datorită a raporturilor la acel moment între autocrație și Instituția monahală.

2 Schiarhimandritul Andronic Duhovnicul (Popovici). *Aduceri aminte... Oareşcare aduceri aminte despre mine, mult păcătosul Andronic arhimandritul: de la naşterea mea şi pînă la anul 1892; şi cîte ceva ştiinţi dintre cele ce am întîmpinat în viaţa mea pe acest pămînt, şi despre oareşcareneamuri ale mele după trup*. Editura frăției misionare Ortodoxe „Sf. Ciprian", 2002. Este prima variantă a autobiografiei, care a fost ulterior tipărită în câteva rânduri.

3 A se vedea de exemplu, D. Bădărău, Introducere la Andronic Popovici arhimandrit. *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*. vol. I. Chișinău: Lexon Prim, 2016, în care este făcută o amplă analiză atât a istoriografiei cu referire la personalitatea lui Andronic Popovici, cât și a datelor biografice înseși.

4 Vasile Vasile. Tezaur de spiritualitate românească din Muntele Athos. În: *Tezaur musical românesc din Muntele Athos*. București: Ed. Muzicală, 2008, p. 241.

5 Vasile Vasile. *Tezaur de spiritualitate românească*..., p. 249.

6 Vasile Vasile. Nectarie Frimu, arhiereu de Tripoleos. În: *Muzica*. Nr. 2, 2009; Sebastian Barbu-Bucur. Nectarie schimonahul din Chinovul Prodoromu – Athos 100 de ani de la moartea lui. În: *Muzica*. Nr. 3, 2000; Arhim. Clement Haralam. Manuscrise muzicale din biblioteca schitului românesc Prodromu. În: *Studii și cercetări de Istoria Artelor, Teatru, Muzică, Cinematografie*. Serie nouă. T. 10–11 (54–55); Margareta Cernoveac. Autorii muzicii de tradiție bizantină din colecția de manuscrise ale mănăstirii Noul Neamț. În: *Acta Musicae Byzantinae*. Vol. I, 1999.

duhovnicului Andronic, lucru care se desprinde cu ușurință din corespondență prin atașamentul arătat și adresările către Andronic[7].

Referindu-ne nemijlocit la corespondență și subiect[8]: cea dintâi scrisoare este din 14 octombrie 1861[9], în care, de fapt, Calistrat confirmă faptul că a fost ucenic al lui Andronic, arătând: „ci slavă milostivului D(u)m(nezeu) că m-au învrednicit puțină vreme a vă fi ucenic de la care nădăjduesc că și mântuirea îmi voi pricinui".

Vorbind despre preocupările pe care le are la moment, expeditorul amintește de faptul că duhovnic la acel moment îi era Agapie, despre care afirmă ca „prea au îmbătrânit și au rămas prunc cu mintea și cu răutatea"[10].

Observăm că scrisoarea este scrisă tocmai în perioada când Andronic Popovici plecase de la Lavra Neamțului în Basarabia, nu înainte însă de a transmite către Muntele Athos, în perioada când mai era la Neamț și Secu, o serie de lucruri solicitate de către călugării din locașurile monahale din Sfântul Munte. Tocmai din aceste considerente, în acest răvaș mai sunt amintite o serie de nume către care erau direcționate acele daruri pe care le-a repartizat Calistrat Galactionovici. Așa este amintit Grigorie, starețul Sfinților și Cuvioșilor Mucenici, părintele Romano, un alt Grigorie dascălul, arhimandritul Agathanghel, părintele Maxim și părintele Evthimie[11].

În cele din urmă, alcătuitorul scrisorii anunță despre lucrurile ce le-a procurat, cerute de către Andronic, arătând că pre acestea le va trimite când cineva dintre călugări va merge la Dobrovăț sau Căpriana, scrisoarea propriu-zisă fiind trimisă prin intermediul unor cinstiți basarabeni ce s-au întâmplat a-i întâlni.

Deci chiar din prima scrisoare se desprinde clar că în Muntele Athos existau și slujeau monahi români, însuși autorul scrisorii fiind de la mănăstirile Neamț și Secu. Problema care însă apare este stabilirea proveniență etnice a celorlalți monahi amintiți. Ne referim, în acest caz, la faptul că aceștia erau în bune relații cu Andronic Popovici, dat fiind faptul că erau conaționali, sau aceștia făceau parte din cunoștințele pe care le legase Andronic Popovici în timpul călătoriei sale la Muntele Athos în anul 1858[12] și care puteau fi de altă etnie.

Prima afirmație ni se pare mult mai plauzibilă, dat fiind, pe de o parte, că Calistrat Ghedeonovici era și el român, iar pe de alta, din corespondență rezultă că acesta le citea interlocutorilor săi scrisorile primite de Andronic, mai mult, tot el consemnează că a discutat cu unul din ucenicii părintelui Roman, cu care a

---

7 Mai mult, Andronic referindu-se la activitatea sa de ecclesiarh la Lavra Neamțului în volumul VII, al Istorie Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu arăta că: „Și, tot eu, prostul, am făcut încă și un sfeașnic mare de tablă groasă alamă, însă tablă iară nu vărsat, carele este cu șapte făclii și stă dea pururea în sobornicească biserică, înainte Sf(i)ntei și făcătoarei de minuni Icoane ceii mari a Preasf(i)ntei Stăpânei noastre Născătoare de D(u)mnezeu. Însă, la toate acestea, am avut ajutători la cheltuială, pre ieromonahii Theodosie Florea, Ippolit și Nicanor Bessarabianul. Și ierodiaconii Isihie Donici, Iuvinalie Becleanul și Calistrat Galactionov". (*Agenția Națională a Arhivelor* (în continuare ANA). F. 2119. Inv. 3. D. 73, f. 71).

8 Referindu-ne la subiectele abordate în scrisori, de regulă, acestea vizau anumite însărcinări care erau primite cu referire la obținerea moaștelor, cărților sau altor lucruri sfinte, la anumite doleanțe financiare, fie ale corespondentului, fie ale unor monahi din Muntele Athos, precum și la o serie de evenimente care aveau loc între timp.

9 *ANA*. F. 2119. Inv. 1. D. 26, ff. 2 -2v.; 14-14v.

10 *Ibidem*, f. 2v.

11 *Ibidem*, ff. 2v, 14.

12 Ieromonahul Andronic. *Călătoria la Muntele Athos (1858-1859)*. Editor Petronel Zahariuc. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza", 2015, 251 p.

vorbit prin intermediul unui tălmaci[13]. Și credem că duhovnicul care se afla acum la Chițcani își redacta epistolele în româno-chirilică, obicei pe care îl utiliza pentru scrierea operelor sale, la moment neexistând indicii că Andronic cunoștea și limba greacă.

Cea de-a doua scrisoare este din următorul an, din data de 13 mai[14], fiind un răspuns la scrisoarea din 14 noiembrie 1861, Calistrat exprimându-și bucuria că interlocutorul său a ajuns cu bine și este acum la Chișinău, și că a „scăpat de turburătoriul".

Totodată, acesta amintește că i-a mai trimis două scrisori aproximativ în timpul sărbătorii Nașterii Domnului, dar nu știe dacă au ajuns scrisorile sau nu, atunci având posibilitatea de a le trimite prin nepotul Sfinției sale părintelui Costa, ieromonahul egumen al mănăstirii Căpriana. Acum scrisoarea o trimite prin intermediul lui Ioil – oierul Secului, Hagiul. Andronic este anunțat că egumenul – având în vedere că nu este consemnat numele, dar scrisoarea este trimisă de la Zografu, credem că este al acestei mănăstiri – s-a bucurat mult, primind lucrurile trimise de Andronic și transmițând, la rândul său, o cruciuliță de purtat la gât.

Este din nou amintit bătrânul stareț Grigorie al Sfinților Mucenici de la Ivir, care „încă trăiește până la sută" și care a trimis la Atena cartea sa pentru a fi publicată în grecește, și de care, dacă va avea nevoie Andronic, să dea de știre. Din aceeași scrisoare aflăm că starețul îl cunoștea și pe ieromonahul Teofan, despre care l-a întrebat mult pe Calistrat.

Autorul scrisorii consemnează: „Părinții toți ai Sf(inției) v(oastre) cunoscuți vi să închină de sănătate și vă mulțemesc de neuitare"[15]. Calistrat amintește din nou de Maxim Hagiul, care i-a dat adeverință pentru cei nouă galbeni și 15 lei primiți, pe care o retransmite împreună cu adeverința dată de către arhimandritul Agathanghel, ca și Grigorie dascălul, care a primit 6 galbeni, unul lăsându-i celui care i-a transmis banii.

Este amintit și părintele Roman (acel Romano din scrisoarea anterioară), căruia nu a putut să-i transmită răvașul, deoarece acesta era plecat la Ierusalim, în schimb, Calistrat arată că s-a întâlnit cu ucenicul lui Roman cu care s-a înțeles prin tălmaci.

Pe lângă stampele cu imaginile mănăstirii pe care le trimite Calistrat, acesta amintește și de părintele Onufrie, fostul logofăt și acum haznastari al mănăstirii care a transmis trei stampe mari și patru mai mici, precum și pe Nifon, ecleziarh al mănăstirii, care a transmis o sticluță cu balsam, iar părintele Venedict transmițând o stampă cu imaginea Botezului Domnului.

La sfârșitul scrisorii, Andronic este rugat ca, în schimbul pomenilor făcute de către frații de la Muntele Athos, să-i pomenească de câteva ori pe Ghenadie schimonah și pe Grinentie monah[16].

---

13 „Răvașul cătră păr(intele) Roman fiind Sf(inția) Sa dus la Ierusalim, este la mine, pre care viind i-l voi da. Ucenicul bătrânului au fost chiar la mine în chilie, însă prin tălmaciu ne-am înțeles".

14 *ANA*. F. 2119. Inv. 1. D. 26, f. 3-3v.

15 *Ibidem*.

16 *Ibidem*, f. 3v.

Urmează o pauză în corespondență, cauzele căreia, din păcate, nu le putem califica, fiind vorba de un următor răvaș din 10 februarie 1864[17], care este răspunsul la scrisoarea lui Andronic Popovici din 10 noiembrie 1863, pe care Calistrat a primit-o la data de 29 a aceleiași luni, arătându-se că aceasta o au primit-o prin intermediul părintelui duhovnic Ilarion, „al nostru iubit prieten, fiind acolo la conacu mănăstirii Zugraf ".

Așadar, este o primă mențiune a unui prieten comun. Nu putem stabili, însă, cu certitudine daca acesta era român sau poate era unul din călugării cu care făcuse cunoștință Andronic Popovici în timpul călătoriei sale la Muntele Athos, în anul 1859.

Arată că s-au mutat la cele veșnice dascălul Grinentie și arhimandritul Atanasie, care în schimă se numeau Grigorie și Agafaghel, specificând, totodată că: „de voiți să-i pomeniți vreodată că când trăia foarte Vă lăuda și zicea că n-au văzut alt moldovan așa precum și ei era moldoveni din Iași". La aceasta adaugă și: „Multe smerite metanii prin mine vă trimite părin(tele) ierodiaconul Galaction din Sf(ânta) M(ănăsti)ri Mogoșeștii lui Holban și Vă sărută mâinile și foarte Vă dorește". Deci din aceste pasaje putem desprinde cu siguranță că personajele amintite erau etnici români, care erau stabiliți în Muntele Athos.

Dintre informațiile care ne interesează este și faptul legat de menționarea unui rus care trebuia să treacă pe la Muntele Athos, prin care Andronic urma să-i transmită lui Calistrat anumite lucruri, ultimul menționând că, dacă nu-l va găsi la mănăstire, să-i transmită cele necesare prin intermediul lui Onufrie, caznaceiul mănăstirii, clasificându-l pe acesta ca fiind prieten comun al celor doi, un indiciu care, credem noi, că ar putea sugera proveniența română și a acestuia.

După o mică deviere, în care vorbește de preotul eretic Novanail, francul de la Betleem, Calistrat revine din nou la tema cunoștințelor, arătând că părintele duhovnic Agapie „al nostru de abiia merge, însă foarte vă laudă și vă dorește. Păr(intele) Hagiul Ioachim shim(onah) de asemenea plânge aducându-și aminte de Sf(ința) V(oastră) și încă măcar o dată să vă vadă, și apoi să treacă în cea veață. Butnariul, tot Butnari să găsește și nici un cuvânt nu-mi trimite"[18].

Scrisoarea se termină cu descrierea stării precare de sănătate și a situației financiare dificile, Calistrat solicitând lui Andronic un ajutor bănesc, dacă va fi posibil.

Următoarea scrisoare este din luna martie 1864, unică de felul său, ca conținut, deoarece tema principală pe care o abordează Calistrat Galactionovici este cea a situației sale extrem de dificile în care se află și din care se desprinde foarte clar că acesta a fost un timp ucenic al lui Andronic. Printre altele, este amintit părintele Onufrie, de la care a primit o scrisoare pe care urma să o transmită către Andronic[19].

Următoarea scrisoare este datată cu 2 iunie 1864[20], care, pe lângă faptul că anunță că emitentul a primit în dar 10 galbeni austrieci de la Andronic, poves-

[17] *Ibidem*, f. 4-4v.
[18] *Ibidem*, f. 4v.
[19] *Ibidem*, f. 5-5v.
[20] *Ibidem*, f. 6

teşte şi toată călătoria sa în locaşurile din Muntele Athos, în perioada sărbătorilor pascale, ca lucru interesant consemnându-se că la mănăstirea Zografu, în seara Sfinrei Vineri, fiind însărcinat, a cetit Sfânta Evanghelie în limba turcă.

Plecând de la Zografu, a trecut prin Coreia, îndreptându-se către Schitul Cotlomuşului la părintele Chiriac[21]. Acesta este cu siguranță român, ce îl cunoștea bine pe Andronic, dat fiind că Calistrat pe de o parte i-a citit scrisoarea din 10 noiembrie a lui Andronic, fiind la rândul său însărcinat să-i transmită acestuia scrisoarea scrisă de către Chiriac, împreună cu două cărți – un Neomartirologhion și o cărticică pentru tundere.

De aici, mergând pe la Maxim Hagiul, cu care, de asemenea, a discutat despre Andronic și a primit și o scrisoare pentru acesta, merge la Schitul Ivirului, la „păr(intele) Roman al nostru prieten"[22]. Împreună cu acesta a mers apoi la ucenicii răposatului părintelui Grigorie. Calistrat nu vorbește nici de numele acestora, nici de numărul lor, povestind doar de Sfintele moaște ale mucenicilor Evthimie, Achachie și Ignatie, care au fost hărăzite de către Grigorie, ei așteptând om din partea lui Andronic să le transmită, chiar dacă sunt doritori de a le cumpăra cu un preț mult mai mare[23]. După aceasta, face cale întoarsă la Calamaria, la mitocul mănăstirii Zografu, unde își avea slujba, vizitând la întoarcere și pe părinții Filotheiu și Zosima.

De la mănăstirea Zografu Calistrat mai face o precizare peste care nu putem să trecem, și anume: „Am rugat vivliotecariu mănăstirii, fiindu-mi prieten, ca de este în bibliotecă vreun Leisaicon (Lexicon), să facă tot chipul și să mi-l dee. El căutând, mi l-au dat zicându-mi ca să-i dau altă carte care voiu ave să o vâre în loc la Nr. acela. Eu i-am dat și așa luând cartea și o cruce ce mi-o dar părintele Evthimie iconom, care cruce este din trei lemne sfinte, adecă de Chiparis, Chedru și Livanpeic, și nişte metanii și o stecluță cu balsam și o stampă noao a schitului Podromul moldovenesc, încă și puțină țărână din mormântul Sf. Mare Mucenic Dimitrie din Tesalonic, fiindcă am fost singur și am luat, și legându-le la un loc le-am dat uca-

---

[21] Credem că este același cu arhimandritul Chiriac care se adresa către prim-redactorul „Timpului", Mihai Eminescu pentru a face publicitate în ajutorul bisericii române cu hramul Întîmpinarea Domnului, în schitul Cotlomușului de la Sântul Munte al Athosului,

[22] *ANA*. F. 2119. Inv. 1. D. 26, ff. 6-7

[23] În legătură cu moaștele acestor Sfinți, chiar în Lavra Neamțului s-a iscat un conflict, Andronic Popovici, în Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secul, vol. VII, arătând: „De cuviință este a o mai însemna încă și pre aceasta aicea, adică că în Sf(â)nta monastire Neamțul să află trei coaste din moaștele Sf(i)nților cuvioșilor mucenici Evthimie, Ignatie și Acachie din Athon. Cărora în fiecarele an să săvârșiia pomenirea lor cu polieleu, iară în anul 1861, Sofronie Vârnav spre zi întâiu a lunii lui maiu, seara la vecernie, văzind cum că i să cântă slujba dupre rânduială, au zis cu mânie către amândoi tipicarii, ca numaidecât să aducă cărțile ceale cu slujba a acelor sf(i)nți la Comitet. Și tipicarii, auzind acestea nu să dumerea ce să facă, că și de D(u)mnezeu să temea, dar și de tiranicească pornire a lui Sofronie Vârnav era(u) încredințați că nu vor fi cruțați, deaca nu-l vor asculta! Deci, spunid starețului Timotheiu pricina și cerând povățuire ce să facă, starețul le-au hotărât ca să se săvârșască slujba sf(i)nților dupre rânduială, însă, cărțile să le păzească ca să nu le apuce Sofronie să le prăpădească, precum și cu ale Sf(i)nților celor din Rossiia au făcut. Și așa, dimineața, când să săvârșia sf(i)nțirea apei, mai înainte de a să începe d(u)mnezeiasca Liturghie, viind și Sofronie în biserică și văzind sf(i)ntele moaște cu racla lor, au strigat acolo în mijlocul soborniceștii biserici, zicând: „ Ce ciolane sânt acelea? Ce caută grecușorii aceștea, prin Țăruca Română? De unde s-au ivit?", și alte cuvinte hulitoare au mai vărsat din ereticească mintea și inima și gura sa. După aceasta, cu desăvârșire pizmuind cinstei ce să făcea sf(i)ntelor moaște, au zis cu mânie către tipicarii monastirii, că: Pentru ce la toate ciolanele pun slujbe cu polieleu? Și mai adăogând și alte hule despreţuitorare, au luat cărțile din mâna tipicarilor, aceale ce era cu slujba și cu Viețile Sf(i)nților, hotărându-le cu nesuferite ocări și îngroziri, ca asemenea slujbe să nu să mai serbeaze în biserică". (*ANA*. F. 2119. Inv. 1. D. 73, ff. 217v-218v.)

zului Sf. Voastre, scriind și o scrisoare foarte în grab fiind chiar în vremea mesii praznicului Sf. Mare Mucenic Gheorghie, i le-am dat cu multe închinăciuni, de le-ați primit nu știu, una știu că le-am trimis”[24]. Credem că din acest pasaj rezultă clar că bibliotecarul, de asemenea, era de origine român, altfel nu credem că ar fi mers la o asemenea faptă. Vedem că iarăși este amintit din scrisorile precedente și Evthimie, care acum este în funcție de econom și care, la rândul său, ruga să i se trimită trei sau patru pielicele negre de miel.

Un pasaj important din scrisoare se referă la monahii din Lavra Neamțului „Pentru părinții fugiți, veniți de prin mănăstirea Neamțului și să pare că v-am scris pe unde să află, am uitat. Părinții Ananiia d(u)h(o)vn(i)c din locu vă roagă să trimiteți vro stampă de a mănăstirii Neamțul Noao, de care mi-ai trimis mie doao. Să știți că una din acelea am dat igumenului carele cu multă dragoste o au sărutat și foarte Vă mulțemește. Iar una este la mine. Dacă mai aveți trimiteții. Iarăși părinții Elefterie d(u)h(o)vn(i)c, Dositheiu d(u)h(o)vn(i)c, părintele Teofilact d(u)h(o)vn(i)c, Ilarion d(u)h(o)vn(i)c, Serafim popa din Probata, ucenicul părintelui Teofilact d(u)h(o)vn(i)c, Serapion diacon, Anatolie diacon, Leon fratele, și Calinic popa, și toți știuții Sf(inției) V(oastre), o ce bucurie ave văzându-mă și întâlnindu-ne în Zograf tot una mă întreba unde mai trăescu și pentru Sf(inția) V(oastră) cum mai petreceți?”[25].

Revenind apoi la problema privind transferarea Sfintelor moaște, Calistrat încheia scrisoarea cu rugămintea: „Iarăși Vă rog să știu dacă ați mai auzit ceva de ticăloasa noastră patrie, ca să mi să mai stingă dorul eii”[26].

Scrisoarea este însoțită și de un adaos care indică: „Cinstite părinte Andronic, părinții Calinic și Acachie de la Sf(i)nții Mucenici mi-au spus rugându-vă ca ajutând Dumnezeu și priimind Sf(i)ntele moaște Sf(i)nția voastră acolo în trei, adică trei capete cu cutie și cu părticelele fluierilor mâiniilor Sf(i)nților, adică pentru această mare facere de bine ce vă dăruiesc ei smeriți, Vă roagă ca să Vă milostiviți și Sf(ințeniile) V(oa)stre (de) dânșii, fiindcă sânt bătrâni sărmanii, neputând lucra, și să le faceți o dăruire de milostenie pe fiecare an de la mănăstirea Sf. voastre ce o întemeiați ca să aibă și ei mulțemire în chiliuța ce apoi în veci va purta numai numele Sf. cuv(ioși) m(u)c(enici), căci visteriia vi o încredințează Sf. V(oastre) spre a vă folosi din ea. Umiliți Vă roagă pentru aceasta: fă dragoste și vorbește cu părin(tele) arhim(andrit) Teofan și vezi de să unește, apoi grăbind vino că te așteaptă Sf(i)nții să vi să dăruiască. Iartă-mă te rog că am uitat să scriu în răvaș această pricină de căpitenie, ci tocma pe urmă după pecetluire mi-am adus aminte. Calistrat păcătos”[27].

Următoarea scrisoare este scrisă de către Calistrat Galactionovici la mănăstirea Zografu la 10 august același an. Prima parte a scrisorii se referă la solicitările pe care le-a făcut Andronic Popovici față de egumenul mănăstirii Zografu privind

[24] *ANA*. F. 2119. Inv. 1. D. 26, f. 7a.
[25] Este interesant că în toată aceasta corespondență pe lângă stampele ce reprezinta locașul de cult de la Chițcani, în câteva rânduri se insistă față de Andronic să le
[26] *ANA*. F. 2119. Inv. 1. D. 26, ff. 7a. v.
[27] *Ibidem*, f. 7.

executarea unei cruci din lemn, precum cea din Biserica Sfântului Cozma, și a Icoanei Sfintei Treimi, precum cea de la Vatoped sau Ivir[28].

Revenind la tema sfintelor moaște Calistrat anunța că din cauza acestora în Sfântul Munte au apărut o serie de discordii dintre mănăstiri și schituri și chilii[29]. Dar, totodată, arată că a trecut pe la deja amintitul părinte Roman și a mers și la schitul Sfinților Mucenici la părinții Calinic și Acachie, cu care, după ce le-a citit scrisoarea lui Andronic pentru ei și scrisorile adresate lui, au abordat și problema Sfintelor moaște. Mâna stângă a Sfântului Evthimie era solicitată de către Rusico, care plătea pentru ea până la 500 de galbeni. Cu toate acestea, ei continuă să păstreze relicva, solicitând totuși, cel puțin, o sută de galbeni pentru a-i împărți la 20 de antiprosopi și cinci nazâri – „carii trebuiesc toți a întări cu peceți hârtiia mărturiia Sf(i)nțeniei mâinii și încă și altora”[30]. Din aceste considerente, părinții propuneau să le transmită doar o parte din moaște, solicitându-i lui Andronic să se prezinte cât mai curând la Muntele Athos, pentru a le prelua, cu atât mai mult cu cât Calinic avea deja peste 80 de ani și putea să moară, iar după moartea sa, nu se știe ce avea să se întâmple cu moaștele ce au fost promise lui Andronic. Calistrat adaugă: „De va voi Preacuvioșia sa părintele arhimandritul Teofan ca să vie foarte bine ar face, căci foarte îl dorește păr(intele) Calinic bătrânul de la Sf(inții) M(u) c(enici), spuindu-mi că nu l-au văzut de vreo 30 de ani, încă de când era diacon tânăr când au fost venit în Sf(ântul) Munte. Și încă s-ar face cunoscut și cu păr(intele) nostru igumen Anthim, și la întâmplare poate să va ajuta și în alte cereri”[31].

Ierodiaconul Calistrat arată că era foarte bine informat și despre cele ce se întâmplau la Lavra Neamțului, făcând o descriere amplă a sistemului de informare. Acesta arăta că: „... au venit aice fratile Leon și monah Veniamin Făbricariul din Csiropotam. Și mi-au spus multre vești. Între alteli că păr(intele) d(u)h(o)v(nic) Atanasie frateli popelui Chiril din m(ănăsti)rea Neamțului au mirit. Și monahu Maxim Spânul cămărașul au murit și alții pe carii nu-i știu eu. Le-au spus unchiul mieu păr(intele) Zosima din Prodrom, fiindcă au fostu și au șezut vro 3 săptămâni în m(ănăsti)rea Neamțului. Pe starețul să aude să-l scoată, pe Timotheiu și să pună pe Sofronie Vârnav. Pe Nil Bontăș și pe ceealalți tunși iar i-au primit între încălugărie, Arhidiacon Iosif s-au dus din m(ănăsti)re întâiu, psalt este Iosif Gurăstrâmbă din Râșca. Arhondari Ghervasie Cruitoriu. Iconom de ogradă Irimiia, fostul iconom mare, igumen Secului Dimitrie, fostul de mult igumen, Avgustin întâi în Comitetul D(u)hovnicescu în m(ănăsti)re Neamțul. Lucsul să politicește în m(ănăsti)rea Neamțul și Secul în toată întregimea sa. Clopoteli m(ănăsti)rii toate s-au

[28] *Ibidem*, f. 8-8v.

[29] Ierodiaconul anunța că: „ Iarăși pentru Sf. moaște iată ce s-au întâmplat tocma acum de vro 6 luni au avut intrigă mănăstirile cu schitenii și cu chiloștii de pe moșiile lor zicând mănăstirile că mare bir plătesc la Turci și nu au cu ce chivernisi mănăstirile, iar chilioții să îndestulează de toate aducând bani și strângând ucenici cât vreu și tot închinoviează și alți și acum vreu să pue o regulă nooa, ca cant va trăi gheronda chiliei să fie stăpân chiliei. Iară murind gheronda, ucenicul lui să o cumpere de la mănăstire chilia. Iar murind și ucenicul gherondii apoi să rămâe chilia cu totul a mănăstirii. La acestea toate nici cum nu să unesc aschitii și chiloții ci foarte să împotrivesc. Și până astăzi stau în Țarigrad amândoao părțile judecându-să și sânt foarte întristați de această ispită neașteptată. Și mai vârtos ei având și Sf. moaște vrea mănăstirea ca cu sila să le răpească Sfânta moștenire ce o au de la adormiții lor stareți. Însă ei le țin cu strășnicie și stau neclătiți în socoteala de mai înainte”. (*ANA*. F. 2119. Inv.1. D. 26, f. 9).

[30] Ibidem f. 13.

[31] *Ibidem*.

topit de arderea urâtă, acum însă să slujescu cu clopotul de la Spital. Biblioteca din pirg toată au ars. Arcadie ierom(onah) este veșmântari la mitropolie. Nichita este la un schit. Loc țiitori de mitropolit este Calinic din Slatina, rău de călugări în toate țările”[32].

La sfârșitul scrisorii, Calistrat Galactionovici mai trece o dată în revistă părinții ce-i transmit multă sănătate lui Andronic, și anume: părintele egumen, Părinții Ilarion, Onufrie, Evthimie, Ioachim, Agapie, d(u)h(o)v(nici), Calinic și Elefterie de la Sf. Onufrie și Roman din schit Ivir, și Calinic și Acachie din Sf. Mucenici, iar în post scriptum amintește și de Chiriac Coltomușanul.

În următorul an, Calistrat se va adresa cu o scrisoare la 26 mai, arătând că între timp a primit scrisori de la Andronic din 20 și 22 octombrie 1864 și din 24 februarie 1865. Apoi informează că Crucea de lemn comandată de către Andronic este în proces de confecționare, arătând că este și mai frumoasă decât cea de la Sfântul Cozma, solicitând totuși un adaus de 20 de galbeni nemțești, cât a costat serviciul crucerului, pe care putea să le trimită prin Teodosie Haznaceiul, Chiprianii, care urma să vină în timpul apropiat[33].

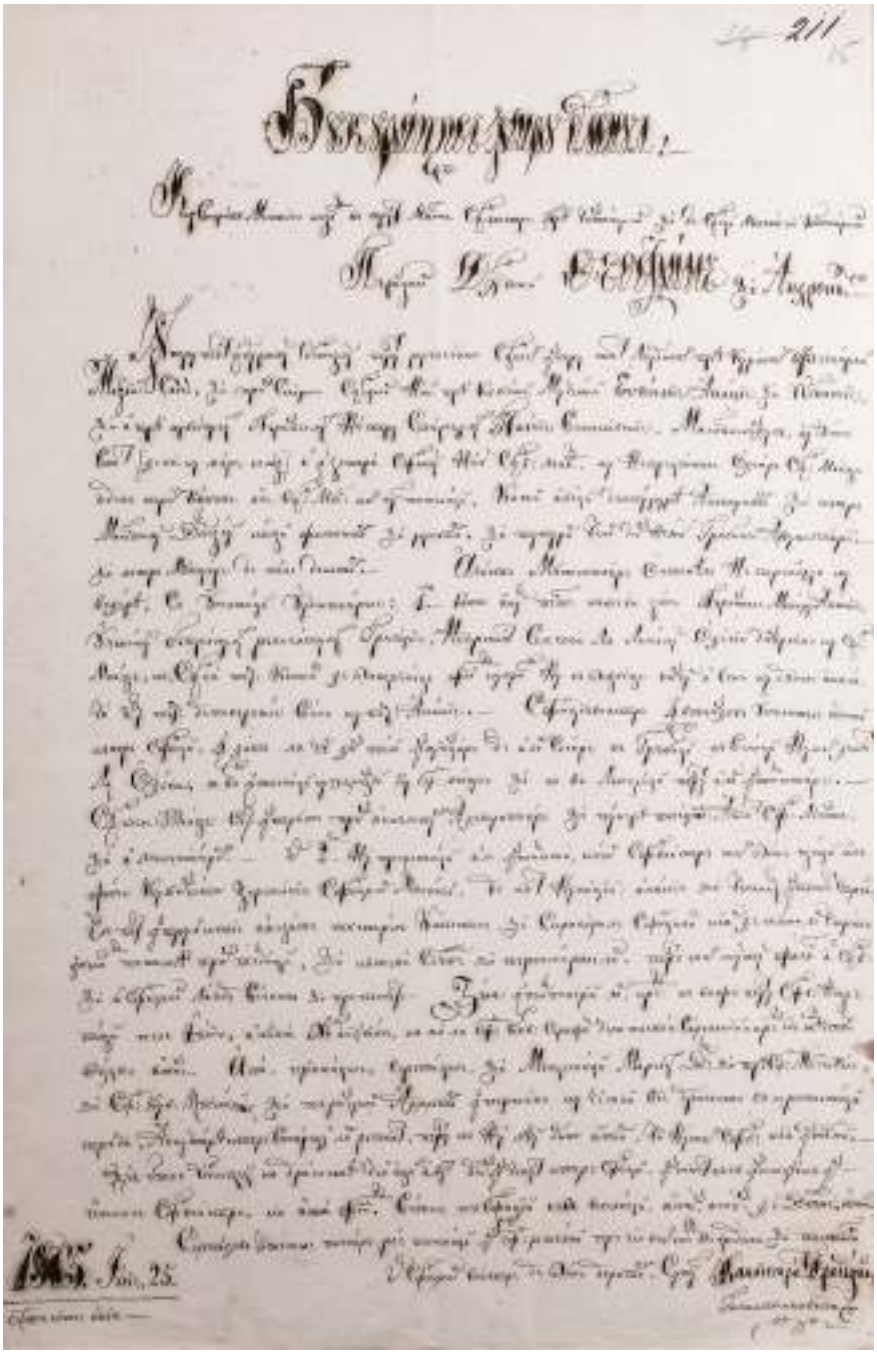
Totodată, revenind la problema moaștelor și a conflictului din Sfântul munte Calistrat arăta că: „Mergând păr(intele) Acachie ca cel ce este ca o maică tuturor din casă la M(ănăsti)re i-au însercinat ca să priimească dichia pe el. El ș-au arătat neputința de a fi dichiu căci toți casnicii îi sânt bătrâni și numai singur aleargă deabiia și cu mare trudă stringându-le pânea. Să rugă de ertăciune. Însă în zadar că în loc au auzit, ori dichiia să o priimiți, ori chiliia să o deșertați și să lipsiți cu totul de schit”[34].

Ca urmare a acestei situații, din nou s-au rugat lui Calistrat să-i scrie lui Andronic ca să trimită banii. Emitentul scrisorii arată însă că nu a scris și că, între timp, Muntele Athos a fost vizitat de către Nil de la Florești, care însă cu nimic nu i-a ajutat pe cei din schit, numiți și moreiți. Drept urmare, s-a înaintat propunerea de a găsi bani pentru ca Calistrat și Acachie să meargă în Basarabia sau la Odesa, pentru a se întâlni cu Andronic și poate și cu Teofan, pentru a rezolva problema legată de Sfintele moaște. Dar: „deodată mă trezesc cu unul că au venit niște închinători de la Basarabia, de la Copanca, spuindu-mi că sânt chiar de pe moșiia Sf(inției) voastre șăzători”[35].

Chiar dacă nu a putut să se întâlnească cu acei închinători, revenind la mănăstire, totuși a primit o serie de lucruri transmise de către Andronic Popovici, inclusiv ceva bani pentru ajutorul părinților pe care îi cunoștea[36]. Totodată,reiterează rugămintea ca Andronic să vină la Sfinții Mucenici să rezolve, în cele din urmă, problema Sfintelor moaște.

În cele din urmă, amintește de Chiriac Cotlomușanul, despre care consemnează că a pregătit semințe și măslini pentru Andronic, și nu 2 sau 3 maslini, ci

[32] *Ibidem*, f. 13 v.
[33] *Ibidem*, f. 10.
[34] *Ibidem*.
[35] *Ibidem*, f. 11.
[36] *Ibidem*, f. 11v.

Anexa 1. Scrisoarea lui Calistrat Galactionovici către Andronic Popovici și Teofan Cristea din 25 iulie 1865. (ANA, F. 2119, inv.1, d. 26, f. 15)

200, doar că nu are un om sigur, prin care să le transmită, din care cauză este foarte scârbit[37].

În sfârșit, în 1865 la 25 iulie, Calistrat Galactionovici se va adresa cu o nouă scrisoare, de data aceasta față de Andronic și Teofan. Prin aceasta aducea la cunoștință că, în cele din urmă, după mai multe necazuri, părinții Calinic și Acachie, au hotărât și se vor deplasa la Odesa, pentru a aduce Sfintele moaște ale lui Evthimie, Acachie și Ignatie, donate de către părintele Grigorie.

Calistrat anunța că aceștia ar fi putut ajunge prin luna iulie, din care cauză ruga pe Andronic Popovici și Teofan Cristea să le organizeze întâlnirea la Odesa și drumul până la mănăstirea Noul Neamț[38].

După această scrisoare, corespondența dintre aceste două persoane se întrerupe, fiind reluată abia către anul 1868.

Documentele și datele din ele, prezentate *ante*, ne permit a face o serie de concluzii. În primul rând, pot fi indentificate câteva grupe distinse de români, ce se atestă în această perioadă în Muntele Athos. Așa, în prima categorie am grupa persoanele ce se aflau în Munte de o perioadă de timp și alcătuiau segmentul românesc al călugărilor de la Athos. Aceștia erau stabiliți în locuri devenite deja cunoscute, cum au fost Zografu sau Prodromul. Cea de-a doua categorie o reprezentau monahii, care sub presiunea evenimentelor din România, veneau și se stabileau în Muntele Athos, lucru consemnat în corespondența analizată. Evident, respectivii puteau să se stabilească aici, dar puteau să-și continue calea căutându-și un alt loc de sedentarizare. În cele din urmă, pot fi evidențiați pelerinii și trimișii speciali ai mănăstirilor închinate, cei prin intermediul cărora se efectua legătura dintre călugării din Muntele Athos, România, Basarabia, Bucovina sau alte locații unde se aflau aceștia.

În linii majore, subiectele dezbătute erau cele legate de evenimentele ce s-au derulat, starea de sănătate a persoanelor cunoscute, dar cu precădere se puneau în discuției, donațiile, schimbul, procurarea diferitor obiecte de cult, pornind de la cărți și stampe și terminând cu moaștele sfinților.

[37] *Ibidem*. Spre sfârșitul scrisorii Calistrat mai amintește o dată de cunoștințele lui Andronic la Athos consemnându-i pe: „ Păr(intele) Maxim Hagiul bătrânul, și păr(intele) Roman de la schit Ivir, și păr(intele) Nicanor popa din Capsala, și Chiriac den Csiropotamu, și Veniamin și Leon fr(atele) și Athanasie bătrânul, den Lacu care ț-au dus sunducu de la Luchian. Și Dionisie al nostru priiatin care adus în Sf(â)ntul Munte, și alții mulți s-au dus în Vlahiia după milostenie..".

[38] *Ibidem*, f. 15.